

Dr hab. Dorota Kołodziejczyk
Instytut Filologii Angielskiej
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław, 03.01.2023.

**Recenzja dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dra Jacka Partyki
w postępowaniu w sprawie wniosku o nadanie stopnia doktora
habilitowanego**

Przedstawiony do oceny dorobek dra Jacka Partyki obejmuje publikacje i działalność naukową i dydaktyczną od roku 2008. Dr Jacek Partyka zatrudniony jest na stanowisku adiunkta na Uniwersytecie w Białymstoku na wydziale filologicznym.

Na dorobek publikacyjny habilitanta składają się: monografia *Disarchiving Anguish. Charles Reznikoff and the Modalities of Witnessing*, przedstawiona jako główne dzieło dorobku, wydana w 2021 r. w wydawnictwie Peter Lang, czterech monografiach wieloautorskich we współredakcji, z czego dwie opublikowane zostały w wydawnictwie Peter Lang oraz dwie w wydawnictwie Cambridge Scholars; piętnastu rozdziałów opublikowanych w monografiach wieloautorskich wydawanych w Polsce (Białystok, Warszawa, Wrocław), dziewięciu artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych oraz jednej recenzji i jednej redakcji językowej. Ze zbioru 24 artykułów i rozdziałów problemowych sześć znalazło się w monografii i jako część monografii zostaną w niniejszej recenzji ocenione.

Habilitant wziął udział w dwudziestu czterech konferencjach naukowych oraz współorganizował sześć. Habilitant jest członkiem dwóch amerykańskich stowarzyszeń naukowych, PAAS oraz EAAS, z czego w pierwszym pełnił rolę członka zarządu w latach 2014-17.

Dr Jacek Partyka odbył szereg stażów naukowych w jednostkach za granicą: trzymiesięczny staż w Center for Jewish History w Nowym Jorku (2021/2022), był stypendystą Fundacji Fulbrighta przez sześć miesięcy (2017-2018), stypendystą w John F. Kennedy Institute w Berlinie na miesięcznym stażu, oraz stypendystą Clifford and Mary Corbridge Trust of Robinson College na University of Cambridge, Wielka Brytania, w lipcu 2012 i 2013 roku. Staż dydaktyczny na uniwersytecie w Lizbonie w 2017 nie zawiera informacji o naturze tego pobytu, podobnie, wymieniając dwutygodniowy pobyt na University of California, San Diego, w 2017 roku, habilitant nie podaje czy jest to stypendium finansowane przez jakąś instytucję.

W dorobku habilitanta nie odnotowano pracy grantowej – habilitant nie prowadził grantu ani nie był wykonawcą w projekcie grantowym.

Dr Jacek Partyka wymienia kilka serii wykładów gościnnych w swoim dorobku, z czego wykłady w Brooklyn College w 2017 roku odbyły się zapewne w ramach kontaktów naukowych nawiązanych w ramach stypendium Fulbrighta z tego roku, zaś brakuje informacji w jakim charakterze habilitant odbył wykłady w 2012 roku w Hiszpanii i w 2015 we Włoszech – ciekawe byłoby się dowiedzieć, czy dr Jacek Partyka został specjalnie w tym celu zaproszony przez zagranicznych partnerów, czy była to wymiana akademicka, typu Erasmus, i wykłady były częścią wymogów tej wymiany.

Habilitant recenzował artykuły dla dwóch czasopism zagranicznych oraz dwukrotnie brał udział w ocenianiu wniosków o stypendium w Fundacji Fulbrighta, a także pełnił funkcję Ambasadora Programu Polsko-Amerykańskiej Komisji Fulbrighta.

1. Ocena głównego osiągnięcia naukowego: monografii autorskiej

Książka autorstwa Jacka Partyki, *Disarchiving Anguish. Charles Reznikoff and the Modalities of Witnessing*, opublikowana została w wydawnictwie Peter Lang w 2021 roku (80 pkt, poziom I na liście ministerialnej). Jak autor zaznacza, w monografii znalazły się materiały z poprzednich publikacji, czyli:

1. "Mowa zależna. Charlesa Reznikoffa (prze)pisanie Holocaustu" (Żydzi wschodniej Polski. Studia. Tom 1 Świadczenia i interpretacje. 2012. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku);
2. "Literackie formy graniczne (Weiss – Reznikoff – Grynberg)" (Zagłada Żydów. Studia i Materiały. Pismo Centrum Badań Nad Zagładą Żydów IFiS PAN 2013, tom 9);
3. "Writing of Crisis, Crisis of Writing: Charles Reznikoff's Testimony (1934)" (Eating America: Crisis, Sustenance, Sustainability. 2015. Frankfurt am Main: Peter Lang);
4. "Archives of the Machine Age: Charles Reznikoff's Testimony. The United States (1885– 1915): Recitative" (Er(r)go. Theory– Literature– Culture, no. 4, 2021);
5. "Charles Reznikoff and the Rhetoric of Witnessing through Silence" (Res Rhetorica, vol. 7, no. 4, 2020);
6. "Stitch, Stich and Stichomancy: Poetry by Other Means in Susan Howe's Spontaneous Particulars: The Telepathy of Archives," (Polish Journal for American Studies, vol. 11, 2017).

Warto podkreślić, że są to ważne artykuły w dorobku habilitanta, zbierające najwyższą punktację (z czego dwa opublikowane zostały w czasopismach znajdujących się na liście ERIH+, zaś dodatkowo *Res Rhetorica* jest indeksowana w bazie Scopus) wymienione dodatkowo w liście osiągnięć naukowych poza monografią i omówione w autoreferacie jako osobne elementy dorobku naukowego. Autor wykorzystuje w monografii w każdym przypadku całość lub większość każdego artykułu, wobec czego uwzględnianie tychże artykułów jako elementów dorobku poza monografią oraz poświęcanie im osobnego omówienia w autoreferacie budzi pewne wątpliwości.

Monografia składa się ze wstępu oraz pięciu rozdziałów. We wstępie autor przybliży sylwetkę Charlesa Reznikoffa, dokonuje przeglądu stanu badań nad tym pisarzem oraz przedstawia główny cel badawczy swojego studium: przeanalizowanie poezji i prozy Charlesa Reznikoffa jako manifestacji literackiego świadectwa w jego różnych modalnościach [s. 19]. Zaznaczając, że co prawda Reznikoff wyrasta z poezji nowojorskich obiektywistów, których określał manifest Louisa Zukofskiego z 1931 roku, Jacek Partyka woli widzieć Reznikoffa jako poetę, który rozwinął własny styl i język poetycki, a wraz z tym przekonanie o zobowiązaniach poezji i poety, w tym szczególnie widoczne w surowej, oszczędnej, pozbawionej ornamentyki poezji, która wyrasta z codziennej mowy, ale destyluje

ją do stanu większej przejrzystości i, tym samym, ostrości wyrazu. Szczególnie warto zwrócić uwagę na wyjaśnienie neologizmu stworzonego przez autora na określenie procesu twórczego Reznikoffa – „disarchiving” oznacza odkrywanie zasobów archiwalnych dla uwolnienia, zanegowania, zmiany czy wykorzystania ich treści, w tym przypadku, dla potrzeb pisarstwa dążącego do ujawnienia ukrytych, nieoczywistych, ale zawsze zakorzenionych w cierpieniu, krzywdzie i niesprawiedliwości głosów świadków. Jak wskazuje tytuł studium Jacka Partyki, de-archiwizacji podlega przede wszystkim ból – „anguish” – udręka, cierpienie, ukryte w archiwach świadectw z przeszłości i ukazujące, w procesie przepisania poetyckiego, swoją konstytutywną obecność w rozwoju społeczeństwa Stanów Zjednoczonych.

W studium poezji Reznikoffa pisanej w oparciu o archiwa, głównie z sal sądowych, habilitant opiera się na starannie wyselekcjonowanej mozaice perspektyw teoretycznych. Skupiając się na kilku głównych obszarach problematycznych dzieła Reznikoffa - archiwum, obiektywizacji, świadectwa (w tym świadka i aktu/procesu świadczenia poprzez tekst literacki), autorstwa oraz szczerości, autor monografii zarysowuje następujący horyzont teoretyczno-hermeneutyczny swojego studium: formalno-genologiczny, w oparciu o książkę Marjorie Perloff *Unoriginal Genius* (2-10); historyczno-historiograficzny w oparciu o pisarstwo Waltera Benjamina, szczególnie w jego ujęciu fenomenu historii w terażniejszości; referencyjny, w odniesieniu do procesu tworzenia i używania archiwum i w tym kontekście statusu autora jako świadka (szczególnie świadka pośredniego) przemocy i bólu; oraz etyczny, w odniesieniu do badań łączących problematykę traumy i jej archiwizacji/zapisu/transmisji w literaturze, roli autora jako głosu oddającego ofiarom przestrzeń ekspresji, a jednocześnie jego kontrowersyjnej roli jako agenta przejęcia świadectwa. Wszystkie filary teoretyczno-hermeneutyczne studium dzieła Reznikoffa łączy więc niezmiernie ważne, w kontekście archiwum jako zasobu wiedzy i władzy autora, pytanie o rolę autora jako pośredniczącego głosu i siły sprawczej w poezji, oraz poezji/literatury jako tej, która musi stanąć wobec wyzwania niesionego przez historię i jej aktualność w terażniejszości.

W rozdziale I autor dokonuje charakterystyki grupy poetyckiej obiektywistów z lat 30tych 20 wieku, jej powiązań z modernistycznym imagizmem Pounda (i Eliota), i wymogu szczerości oraz obiektywności dla poezji. Czerpanie z zasobów archiwalnych kronik sądowych,

historycznych, lub świadectw, charakterystyczne dla pisarstwa Reznikoffa, oraz unikanie emocjonalnego komentarza, a nawet skrywanie empatii czy współczucia pod frazą poetyką spełnia wymóg obiektywności i szczerości stawiany poezji i poecie i wskazuje na trwały efekt formacyjny tej grupy na całość twórczości Reznikoffa. W rozdziale tym autor przedstawia teoretyczne podstawy, na których w kolejnych rozdziałach będzie opierał analizę twórczości nowojorskiego poety. Jest to: archiwum, doświadczenie, świadectwo i świadek [40]. Problematyzując pojęcie archiwum, autor sięga po klasyczne już teorie Michela Foucault oraz Jacquesa Derridę jako podstawę dla współczesnego podejścia do archiwum jako systemu selekcji i kontroli wiedzy (Foucault) oraz miejsca zderzenia doświadczenia/życia z jego tekstualnym zapisem i interpretacyjnym potencjałem (Derrida). Wydaje się jednak, że w dalszej części pracy autor nie do końca wykorzystuje potencjał teoretyczny zarówno Foucault jak i Derridy, trzymając się słusznego, ale też oczywistego, podejścia do archiwum jako repozytorium możliwości interpretacyjnych w rękach użytkownika, tu: pisarza. Na przykład, skoro autor widzi powinowactwo między koncepcją archiwum Foucaulta a koncepcją dziedzictwa kulturowego (s. 20), można było rozszerzyć pole teoretyczne analizy właśnie o problematykę dziedzictwa: jego akumulacji, jego związku z tożsamością (narodową, etniczną, kulturową), jego potencjału włączania i wykluczania, i wykorzystać bardzo bogate zasoby badawcze na temat archiwum, dziedzictwa kulturowego itd., poza Foucaultem. I okazałoby się, zapewne, że de-archiwizując boleść/udrękę, Reznikoff dokonywał jednocześnie rewizji dziedzictwa kulturowego Stanów Zjednoczonych (o czym autor niebezpośrednio pisze, pokazując, że Reznikoff, jak inni poeci swojej epoki, odkrywał przerażający fundament przemocy, na której zbudowano jego kraj). Podobnie rzecz się ma z Derridą – autor mógł nieco bardziej rozwinąć problem aporetyczności archiwum generowanej przez sprzeczność między językiem zeznań sądowych a językiem prawa, które niejako ogranicza te prymarne wypowiedzi, i odnosić je już bardziej bezpośrednio do analiz tekstów Reznikoffa. I znowu, autor przeprowadza analizę wskazującą na tę fundamentalną aporetyczność archiwum, ale wydaje się, że brakuje nieco refleksji nad tym, co Reznikoff naprawdę odkrywał w archiwach – ich absolutną redukcyjność i, mimo tego, że archiwum wskazuje na ogrom doświadczenia, które nie zostało do archiwum włączone z powodu choćby koniecznej selektywności, niemierzalny i niewyraźny ból tego doświadczenia. Nie wiemy więc, czy estetyczne wybory Reznikoffa, które autor tak ciekawie analizuje, nie są dowodem na działanie owej drugiej siły archiwum, o której pisze Derrida, a mianowicie działanie instynktu śmierci – poeta wyrywa z archiwum to, czego zniknięcia, zatarcia i zapomnienia się obawia. W dalszych częściach rozdziału autor bardzo ciekawie rozwija

problem doświadczenia, szczególnie doświadczenia zapośredniczonego w literaturze i możliwości reprezentacji i transferu doświadczenia właśnie w medium języka. Chciałoby się też dodać – narracji, ponieważ autor włącza do teoretycznego pola swojego studium również kwestie zapisu przeszłości w formie historii oraz powiązanych z tym kwestii historiograficznych, w oparciu o refleksje Waltera Benjamina. Autor skupia się tutaj głównie na problemie fragmentaryzacji doświadczenia i niemożności dotarcia do niego jako „oryginału” tekstu, który ma je opisać. Wydaje się, że w tym aspekcie teoretyczna siła pracy bardzo by zyskała, gdyby autor sięgnął również po nieco nowsze teorie cielesności doświadczenia, co pomogłoby mu również w pewnym choćby zakresie rozwiązać problem aporetyczności archiwum i połączyć to z fenomenologicznym ujęciem doświadczenia, reprezentowanym w rozdziale przez Merleau-Ponty’ego. Podobnie, fenomenologia doświadczenia, choć teoretyzowana w rozdziale pierwszym, nie jest w dalszych częściach pracy wykorzystana, a szkoda, ponieważ problematyka doświadczenia pozostaje w monografii fundamentalna, szczególnie w kontekście niesienia świadectwa i reprezentacyjności cierpienia, lecz jej interpretacja rozgrywa się głównie w przestrzeni teorii komunikacji i, ogólnie, tekstualności/dyskursywności zapisu świadectwa.

W dalszych częściach rozdziału pierwszego autor przedstawia też konceptualizację pojęcia świadectwa, rozwijając jego genealogię od Tory, przez tradycję talmudyczną, świadomość innego jako zobowiązania dla autora-pisarza, który niesie jego świadectwo (Agamben). Oczywiście, literatura badawcza w tym zakresie jest bardzo obfita i nie sposób oczekiwać, aby autor dokonał kompletnego przeglądu stanu wiedzy na temat koncepcji świadka i dawania świadectwa przez literaturę/w literaturze, zresztą w rozdziałach analizujących twórczość Reznikoffa autor cytuje różnorodną refleksję na ten temat. A jednak ta część teoretycznego pola monografii wydaje się relatywnie skromna wobec potrzeb, na które wskazuje problematyka świadectwa chociażby w kontekście Holocaustu. Ponieważ w rozdziale poświęconym poezji Reznikoffa opartej na świadectwach osób, które przeżyły Holocaust, autor odwołuje się to kategorii traumy, problemu transmisji doświadczenia i ciszy, w rozdziale rysującym horyzont teoretyczny całej monografii brakuje tych wątków w odniesieniu do problemu świadectwa. Nie pojawia się tutaj kwestia pamięci, postpamięci ani emocji w oparciu o bardzo bogatą literaturę teorii afektu. Nie są to fundamentalne zarzuty, a jedynie obserwacja, że horyzont teoretyczny monografii, na którym z pewnością skorzystałaby bardzo analiza procesu pisarskiego Reznikoffa, z jednej strony jest wyrazisty i zawiera to, co w nim konieczne, i opisuje teoretyczne pole rzetelnie i ciekawie, a z drugiej,

nie podejmuje ryzyka metodologiczno-teoretycznego, unikając konfrontacji z nowszymi podejściami do kwestii traumy, doświadczenia, świadectwa itd., np. w teoriach korporealności, afektów czy (post)pamięci. Natomiast, w porównaniu do bardzo podstawowego przedstawienia teoretycznych perspektyw na świadectwo w literaturze, zaskakuje długie studium refleksji Waltera Benjamina nad historią, kończące rozdział teoretyczny – wielostronicowe przybliżenie dzieła Benjamina wydaje się redundantne wobec skromnego rozwinięcia pojęć świadectwa, a nawet archiwum. Autor bardzo słusznie łączy refleksję historiozoficzną Benjamina z problematyką przeszłości i archiwum jako (jeszcze nie napisanej) historii, ale wobec faktu, że w następnych rozdziałach nie ma rozwiniętego działu poświęconego konceptualizacji historii czy to w pisarstwie Reznikoffa czy na podstawie pisarstwa Reznikoffa, bardzo szczegółowe streszczenie dzieła Benjamina nie wydaje się konieczne, wystarczyłoby zasygnalizować kilka podstawowych koncepcji z Tez i ewentualnie innych pism i zaznaczyć na koniec rozdziału ich zastosowanie w badaniu pisarstwa Reznikoffa.

Kolejne rozdziały monografii koncentrują się na badaniu pisarstwa Reznikoffa w obrębie problematyki zarysowanej w rozdziale pierwszym, czyli poezji jako dawania świadectwa, doświadczenia (i świadectwa) zapośredniczonego z archiwów takich jak kroniki sądowe, prasa, zapiski rodzinne, pisanie jako procesu obiektywizacji doświadczenia, między innymi przez selekcję tego, co ważne oraz wypracowanie stylu najlepiej w zamiarze poety oddającego doświadczenie i oferujące czytelnikowi ową „szczerść” przekazu, o której mowa w manifestie obiektywistów.

W rozdziale drugim, „Witnessing in the First and Second Degree”, autor analizuje w pierwszej części poezję Reznikoffa, skupiając się na wyróżniającej tę poezję strategii niesienia świadectwa poprzez bezpośrednią obserwację nastawioną na słuchanie i widzenie, z wyłączeniem osądu, czyli przetwarzania, chciałoby się powiedzieć, świadomego i refleksyjnego. Jest to bardzo ciekawa część monografii, w której autor przekonująco łączy namysł nad rolą poezji jako świadectwa w pisarstwie Reznikoffa z wątkami tworzenia topografii miasta, doświadczenia miasta w procesie pisania ciałem i ruchem – tutaj autor diagnozuje perypatetyczny sposób tworzenia nowojorskiego poety jako spacerowe kompulsje, oraz formalnymi i estetycznymi wyborami Reznikoffa, odnosząc się do teorii fotografii, obiektywnego korelatu, czy fenomenologii doświadczenia. W drugiej części rozdziału analizowane jest dzieło „Family Chronicle”, oparte na zapiskach z życia jego

rodziców. Sekcję tę otwiera refleksja Ricoeura nad problematyką pamięci – posiadania wspomnień i etycznego wymiaru pamiętania – jako ramy hermeneutycznej tej części rozdziału. Autor przedstawia w tej sekcji bardzo interesującą analizę tekstu, który rozwija się niejako z pisarzem, tak stylistycznie jak i świadomościowo, przez lata składania tej rodzinnej kroniki z rozproszonych zapisków, opowiadań rodzinnych i rozmów. Autor klasyfikuje tę twórczość Reznikoffa jako nietypową autobiografię, w której autor poszukuje prawdy dokumentalnej, przy czym dokument, który będzie bazą autobiografii/kroniki, też współtworzy. Autor monografii uzupełnia analizę tekstów Reznikoffa o informację o gospodarczym rozwoju Nowego Jorku z czasów życia rodziców Reznikoffa, posiłkując się opracowaniami historycznymi, oraz, dość zaskakująco, cytatami z *Kapitału* Marksa, które autor rozwija w uogólniony komentarz o kapitalizmie. Brakuje natomiast refleksji o pisarstwie z gatunku *life-writing*, które reprezentuje *Family Chronicle* Reznikoffa – na pewno skorzystałaby na tym interpretacja tego zbieranego latami dzieła poety. Rozdział kończy się analizą legalistycznych rozważań w *Family Chronicle* Reznikoffa.

Rozdział trzeci monografii, „The Archival Finders Keepers”, poświęcony jest dwóm dziełom Reznikoffa, zbiorom *Testimony* (1934) oraz *Testimony. The United States (1885-1915): Recitative* (1965, 1968), w których autor dostrzega epicki wymiar, otwierając swoje rozważania nawiązaniem do homeryckiego eposu. W rozdziale tym autor zwraca uwagę, za Ianem Davidsonem, na wielopoziomowość tych tomów, pozornie tylko zawierających poezję i krótką prozę budowaną na lekturze świadectw sądowych, a w istocie rozwijających dyskursywną, a wręcz historiograficzną wizję społecznej i kulturowej struktury Stanów Zjednoczonych, co jest bardzo ważne dla badań nad dziełem Reznikoffa. Autor przekonująco lokuje również tę twórczość w kontekstach literackich i kulturowych czasu publikacji, przywołując np. twórczość Johna Dos Passosa oraz Williama Carlosa Williamsa, czy, za Reznikoffem, Dreisera, zwracając, co ważne, uwagę na wizjonerski status pisarstwa tych autorów w odniesieniu do historii i samej idei Stanów Zjednoczonych. Znajdziemy też w tym rozdziale opis i analizę materiałów, na których opierał się nowojorski poeta w swojej twórczości oraz ich rozszerzenie na historyczne konteksty świadectw sądowych, których lektura inspirowała poezję Reznikoffa. Osobną sekcję poświęca autor kwestiom rasowym, które Reznikoff włączył do swojego dzieła jako dobitnie świadczących o przemocy konstytutywnej dla historii i kultury Stanów Zjednoczonych. Autor słusznie podkreśla znaczenie tego aspektu pracy Reznikoffa, w tym w autoreferacie, pokazując, że mikrohistorie, które budują *Testimony*, pokazują własną wersję historii Reznikoffa, która

staje się krytycznym osądem historii oficjalnej. Uzupełniając interpretację dzieła Reznikoffa, autor opisuje dość szczegółowo przypadki linczów, zamieszczając nawet bardzo drastyczne zdjęcia dokumentalne, których konieczność bym kwestionowała – dla porównania, w sekcji o świadectwach Holocaustu autor nie zamieszcza drastycznych zdjęć ludzi umierających w getcie czy w obozie koncentracyjnym, pozostaje więc pytanie, jak zdjęcie powieszzonego czarnego obywatela Stanów Zjednoczonych, wprowadzone w akapicie określeniem „spectacular acts of lynching”, mimo, że przymiotnik „spectacular” niesie pozytywne konotacje, tutaj raczej nie na miejscu. Czyżby autor uznał, że oszczędną w wyrazie twórczość Reznikoffa w tym obszarze należało uzupełnić materiałem wizualnym? Podobnie krytycznie należy podejść do stosowania przez autora słowa „colored” w odniesieniu do czarnych mieszkańców USA. Jest to archaiczna terminologia, której autor używa, mimo że w USA słowo uchodzi za obraźliwe, ponieważ niesie ze sobą obciążenie historią segregacji rasowej. Autor używa tego słowa we własnym tekście bez dystansowania się wobec niego choćby cudzysłowem, myśląc zapewne, błędnie, że jest to termin neutralny (s. 33; 150 2x; 151). Lepiej byłoby stosować określenie „black”, „African American” bądź „people of color”. Może to spowodować negatywny odbiór u, szczególnie, amerykańskiego czytelnika, co z pewnością nie byłoby ani potrzebne, ani zasłużone. Trzeba przy tym zaznaczyć, że autor stosuje cudzysłów dla słowa „negro” lub „Negro”, gdy musi się odnieść do cytatu, w którym to słowo występuje, a także wobec słowa „Murzyn” w artykule o twórczości Jamesa Baldwina i polskim tłumaczeniu, a więc autor ma świadomość, że słowa określające rasę są historycznie obciążone i że należy to zaznaczyć we własnym tekście. To nie jest poważny zarzut, raczej uwaga, że w tym miejscu widać, że ta skądinąd doskonale napisana praca jednak nie uchroniła się przed drobnymi redakcyjnymi błędami, o których w podsumowaniu całości.

Czwarty rozdział monografii, „Depoliticizing the Genocide”, poświęcony jest ostatniej książce Reznikoffa, *Holocaust* (1975), w której poeta nowojorski podejmuje się jeszcze raz pracy dawania świadectwa przez poezję, tym razem w odniesieniu do materiału archiwalnego świadków, którzy przeżyli Holocaust. Jest to również bardzo dobrze opracowany koncepcyjnie i metodycznie rozdział. Autor wprowadza czytelnika w kontekst pisania o Holocaustie w Stanach Zjednoczonych w latach 60tych i 70tych XX wieku, zaznaczając swoistą wyjątkowość pracy Reznikoffa, jej miejsce w literaturze Holocaustu, szczególnie, że jest to przypadek doświadczenia, które zostało wcześniej przez autora zdefiniowane jako doświadczenie drugiego stopnia, lub, jak można to ująć jeszcze inaczej, doświadczenie

pośrednie. Autor stawia tezę, że Reznikoff, pisząc swoje dzieło *Holocaust* na bazie zeznań świadków podczas rozprawy Eichmanna w Izraelu, odpolitycznia archiwum sądowe w tym sensie, że wyłuskuje doświadczenie zapisane w świadectwie z jego nawarstwień procesowych w języku sądowym, wykładniach prawniczych itd. Jest to więc niejako świadectwo odzyskane z zawłaszczenia, jakiego dokonało państwo Izrael w czasie procesu, czyniąc go, jak stwierdza autor za Hanną Arendt i innymi, wielkim spektaklem politycznego odrodzenia się i mobilizacji narodu izraelskiego. Według autora, Reznikoff pragnął dotrzeć do istoty doświadczenia granicznego, oferując przez akt (prze)pisania świadectwa na literaturę sposób na zachowanie pamięci cierpienia, z jednoczesną świadomością niemożności oddania tegoż doświadczenia w języku i w literackich środkach wyrazu. Autor w rozdziale tym zaczyna analizę od pytania, czy w ogóle dzieło Reznikoffa mogło przyczynić się do pogłębienia zrozumienia Holocaustu, skoro autor ani nie odkrywa nowych faktów historycznych, ani nie wypracowuje nowego stylu, tylko wykorzystuje styl dokumentalny znany z *Testimony*. Autor zwraca uwagę, że uważna selekcja materiału i świadectw, odseparowanie ich od kontekstu sądowego, oraz charakterystyczny dla pisarza ascetyczny styl wyrazu, wywierają łącznie uderzający efekt na czytelniku, odzierając przy tym język sądowy oraz nadpisaną na nim narrację narodowo-polityczną z ich rzekomej neutralności i bezinteresowności. W rozdziale tym interesuje autora głównie proces i efekt odpolitycznienia Holocaustu, czyli, odzyskania przez poezję przejętego dla celów politycznych świadectwa. Oczywiście, można polemizować z tym kierunkiem dociekań interpretacyjnych autora – przypisując Reznikoffowi intencję wobec materiałów archiwalnych z procesów zbrodni nazistowskich z Norymbergi i, szczególnie, procesu Eichmanna w Jerozolimie, autor również dokonuje przecież zawłaszczenia tekstu Reznikoffa w celu krytyki politycznego oddźwięku procesu Eichmanna dla Izraela, a więc realizuje swoją politykę użycia tekstu literackiego. Nie jestem pewna, czy przeciwstawienie dwóch celów zbierania świadectwa ma tutaj dobry efekt. Opracowanie Reznikoffa nie jest „lepsze” w stosunku do sądowych archiwów procesu Eichmanna i nie pokazuje przecież, co źle zrobiło państwo Izrael. Lecz jednak krytyka politycznego wydźwięku procesu w Jerozolimie i intensywna uwaga jemu poświęcona wskazuje na to, że autor wyraźnie potrzebuje tej opozycji i wykorzystuje ją do przyjęcia perspektywy krytyków procesu Eichmanna, których cytuje obficie, twierdząc przy tym, że była to parodia („travesty” 176) sprawiedliwości oraz, ze strony premiera Ben Guriona, jawne odrzucenie możliwości sprawiedliwego procesu dla zbrodniarza-egzekutora Holocaustu (błędnie, moim zdaniem, interpretując wypowiedź izraelskiego premiera). Tak więc, rozdział ten, bardzo ciekawy, oferujący bardzo dobre odczytanie dzieła Reznikoffa w

tym tak krytycznym obszarze, jednocześnie zapuszcza się w obszary komentarza w istocie politologicznego. Nie byłoby w tym nic zasługującego na krytykę, gdyby nie to, że jest to po prostu długa dygresja (podobnie jak długie omówienie historycznej refleksji Benjamina w rozdziale pierwszym), która nie zasługuje na aż tak intensywne omówienie, szczególnie, że nie wiemy, czy Reznikoff miał na ten temat jakąkolwiek opinię, choć autor widzi w pracy poety nowojorskiego dowody na to, że był po stronie krytyków procesu (201). Cenne jest w tym rozdziale odczytanie dzieła Reznikoffa w zestawieniu ze świadectwami z materiałów źródłowych, z których korzystał. W konkluzji rozdziału autor porównuje „modalności niesienia świadectwa” w dziele Reznikoffa z reportażowym etosem Hanny Krall. Jest to bardzo trafne porównanie i bardzo szkoda, że wybrzmiało tylko krótkim sygnałem w zakończeniu. Autor w wielu miejscach monografii nie stroni od komparatystycznej interpretacji i warto było porównać polską reportażystkę z poetą nowojorskim, który, jak Hanna Krall, w całej swojej twórczości zgłębiał tajemnicę dokumentu, świadectwa, doświadczenia i zadania, koniecznego i niemożliwego zarazem, jego transmisji w zapisie.

Ostatni rozdział monografii poświęcony jest pisarstwu, w którym autor widzi powinowactwo z duchem twórczości Reznikoffa i, szerzej, z etosem literatury jako niesienia świadectwa. Uważam, że jest to ciekawy dodatek do monograficznego ujęcia pisarstwa Reznikoffa. Autor pokazuje w ten sposób szersze pole literackie, które rozwijało się w oparciu o wspólne przekonanie o zadaniu literatury. Podobnie jak niekiedy w poprzednich rozdziałach, autor niepotrzebnie sięga do bardzo ogólnych i uniwersalnych ujęć zadań literatury, w tym rozdziale rozwijając za Arystotelesem wątek poety-historyka. Nie jest to ani niesłuszne, ani też jednak konieczne w tym akurat miejscu. Jeśli autor chciał sięgnąć do źródeł filozofii literatury, jakim jest Poetyka, może dobrze byłoby to źródło wykorzystać w rozdziale zarysującym teoretyczny horyzont pracy, chociażby w sekcji namysłu nad historią i pisaniem historii, a także jej archiwach. Zwracam na to uwagę, ponieważ wydaje się, że autor mógł wykonać nieco bardziej staranną pracę redakcyjną gdy włączał do rozdziału artykuł o Susan Howe. Bardzo za to warte rozwinięcia są wątki o dyskursywnym (w tym, jak chyba należy to rozumieć, krytycznym) efekcie palimpsestowego nakładania na siebie tekstów w pracy pisarskiej z archiwum – pojawiały się one też wcześniej i wydaje się, że ich potencjał jest bardzo duży.

Krótko wspomnę o pewnych niedociągnięciach pracy. Redakcyjne niedociągnięcia widać w miejscach, w których autor powołuje się na źródła, cytuje (prawidłowo), lecz bardzo trudno

ze sposobu, w jakim dany badacz został zacytowany, dowiedzieć się, znowu, czegokolwiek o stanie wiedzy bądź wkładzie danego cytowanego autora do tegoż stanu wiedzy. Autor mógł niekiedy po prostu wprowadzić jakiś kontekst dla cytowanych autorów, wprowadzić ich krytykę jednym zdaniem, poinformować czytelnika, dlaczego ten akurat badacz czy krytyk jest ważny. Są całe akapity, w których trudno nawet prześledzić, kogo autor cytuje, bo w tekście są np. wymienione dwa nazwiska, potem cytat, odniesienie tylko do strony, autor w efekcie niewiadomy. Czytelnik też zbyt często musi zaglądać do bibliografii, aby dowiedzieć się, jakie dzieło jest cytowane, co dla wprowadzania fundamentalnych dla monografii koncepcji jest jednak zauważalnym niedociągnięciem.

Autor monografii nie ustrzegł się również pewnych braków w warstwie koncepcyjnej pracy. Należy zwrócić uwagę, że stosunkowo podstawowe teoretyczne ujęcie problematyki archiwum i świadectwa nie jest wadą, jako że praca nie jest nastawiona na tworzenie nowej teorii. A jednak na pewne pominięcia chciałabym zwrócić uwagę. Autor przywołuje refleksję Jacquesa Derridy w odniesieniu do archiwum, i dziwi nieco, że nie uwzględnia w omówieniu najważniejszych teorii świadectwa innego ważnego dzieła francuskiego filozofa, czyli eseju o poezji jako niesieniu świadectwa: „A Self-Unconscious Poetic Text: Poetics and Politics of Witnessing” z 2000 roku w tłumaczeniu Rachel Bowlby. Podobnie rzecz się ma z pominięciem bardzo ważnego tekstu Shoshany Felman, której tekst „The Juridical Unconscious...” autor wykorzystuje. Pomija za to jej pracę, która dla rozdziału poświęconego tomowi *Holocaust* byłaby bardzo pomocna, czyli tekst napisany wraz z Dori Laub: *Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis and History* (1992); sławne dzieło Susan Gubar: *Poetry After Auschwitz. Remembering What One Never Knew* (2003) również byłoby bardzo przydatne dla zarysowania horyzontu konceptualnego monografii. Niektóre ważne wątki teoretyczne omówione są w odniesieniu do zaledwie jednego autora – wspomniana już problematyka pisania/archiwizacji historii wybrzmienia tylko Benjaminem; w omówieniu traumy autor powołuje się głównie na Dominika La Caprę, choć wspomina, za to bez odwołania do jakiegokolwiek tekstu, Cathy Carruth, która oferuje nieco odmienne spojrzenie, nieco mniej zamykające problem traumy w narracyjnym *telosie*. Jeśli autor budował strukturę teoretyczną, warto było może nie angażować się w szczegółowe studia jakiegoś pojęcia u jednego autora, jak to ma miejsce w kilku przypadkach w książce, lecz wyselekcjonować kilka najważniejszych dla danego problemu nazwisk i bardzo ogólne zarysować stan wiedzy. Tymczasem niekiedy ma się wrażenie, że pewne teorie przywoływane są nieco przypadkowo albo pospiesznie i niekoniecznie służą wzbogaceniu

aparatu interpretacyjnego autora w analizach twórczości Reznikoffa. Dziwi też brak jakichkolwiek odniesień do badań nad cielesnością i afektem, które przecież mają bardzo ważną rolę w badaniach nad traumą i cierpieniem, a to ważny temat podniesiony w monografii. Odczuwanie i czucie jest, co warto podkreślić, najważniejszą chyba częścią tytułu monografii. Podobnie rzecz się ma z kategorią pamięci i jej transferu do następnych pokoleń – autor nie włącza do horyzontu badań kategorii postpamięci, choć poruszana w monografii problematyka, przede wszystkim w sekcji analizy rodzinnej kroniki spisanej przez Reznikoffa, jest dla monografii bardzo ważna. Uważam, że praca zyskałaby bardzo na tych odniesieniach, bez nich teoretyczna warstwa jest nieco zbyt poststrukturalistyczna – problem wykorzystania archiwum, dawania świadectwa cierpieniu, etyczna kwestia włączania świadectwa do dyskursów, w ramach których ono ma wybrzmieć – prawnych lub politycznych, co autor zazwyczaj dość arbitralnie nazywa „zawłaszczaniem” (tu należałoby w każdym przypadku wskazać, jak np. przewód sądowy „zawłaszczył” świadectwo, czyli zmanipulował jego pierwotny sens) zbyt często w pracy zamykany jest stwierdzeniem o niewyraźności w języku. Otóż pozostaje jeszcze wyraźność w afekcie, emocji, pamięć ciałem, transfer doświadczenia w postpamięci, czyli cały pozadyskursywny potencjał, który na razie pozostaje w odniesieniu do Reznikoffa poza sferą badawczego zainteresowania. W ten sposób może nieco ucierpieć odbiór monografii w środowisku badawczym literatury świadectwa, gdzie nowe propozycje metodologiczne są bardzo ważne i tworzą bogaty i stale rozwijający się zasób.

Podsumowując, monografia jest z pewnością znacznym wkładem w stan wiedzy literaturoznawczej. Jest to pierwsza anglojęzyczna i szeroko zakrojona praca badawcza poświęcona dziełu nowojorskiego poety. Autor wykazał się w swoich badaniach metodycznością gromadzenia danych na temat tak pisarza, jego warsztatu i strategii poetyckich, a także przedstawił bardzo bogaty kontekst jego pracy – historyczny, literacki i kulturowy, uważnie rysując szczegółową topografię dzieła Reznikoffa na mapie literatury amerykańskiej. Autor również w sposób bardzo przekonujący przeprowadził analizę pisarstwa Reznikoffa w oparciu o jego główne filary, dowodząc, że dawanie świadectwa, poeta-świadek oraz archiwum to kluczowe dla modernistycznej i współczesnej literatury amerykańskiej komponenty zadania pisarskiego, które jednocześnie jest odtwarzaniem i tworzeniem i które odnawia naszą świadomość przeszłości, aktualizując ją dla teraźniejszości i otwierając jej dyskursywny oraz ekspresyjny potencjał. Praca napisana jest doskonałym stylistycznie językiem, czytanie jej gwarantuje bardzo przyjemną i angażującą lekturę.

2. Ocena dorobku publikacyjnego: rozdziały w monografiach wieloautorskich i artykuły w pismach naukowych

Tematyka publikacji dra Jacka Partyki obejmuje twórczość Charlesa Reznikoffa, poza tym głównie literaturę amerykańską oraz, w perspektywie komparatystycznej, kulturę żydowską i Holocaust. Habilitant posiada też publikacje z zakresu poezji i prozy amerykańskiej, a także problematyki rasowej. Interesują go w tych obszarach kwestie takie jak status poezji czerpiącej z materiału archiwalnego, np. przewodów sądowych; status archiwum jako niejednoznacznego zasobu materiału o przeszłości i powiązanych z tym kwestii tożsamości, wiedzy, oczywiście też władzy.

Dr Jacek Partyka publikuje prace w obszarze literatury amerykańskiej i komparatystyczne bardzo solidnie podbudowane szeroką wiedzą historycznoliteracką i niezwykle uważne w sposobie traktowania dzieła literackiego. Jacek Partyka czuje, słyszy i widzi literaturę w jej bogactwie; bardzo ciekawie łączy cytaty z omówieniem, a to z kolei ze stanem wiedzy. Habilitant nie ma inklinacji teoretyka, ale z dostępnych zasobów teoretycznych korzysta bardzo kompetentnie oraz, co bardzo też ważne, wplata teorię w wywód w ten sposób, że zawsze służy ona literaturze, lecz jej nie tłumi ani nie zawłaszcza, czyli w sposób najlepiej świadczący o warsztacie literaturoznawcy. Tematyka dorobku badawczego poza monografią jest zróżnicowana, dzieli się na kilka głównych grup, które wymienię bez uwzględnienia sześciu artykułów, które habilitant włączył do monografii. Otóż, jak wskazuje habilitant w autoreferacie, są to studia w obszarze tematycznym Holocaustu, skupione głównie na problemie świadectwa literackiego generowanego przez doświadczenie pośrednie/zapożyczone (głównie ze świadectw archiwalnych, ale też świadectw czy historii wyobrażonych na kanwie Holocaustu) oraz na kwestii recepcji literatury Holocaustu - są to bardzo ciekawe, bardzo dobrze udokumentowane pod względem stanu badań, i świetnie przeprowadzone wywody badawcze, gdzie głos badacza jest wyraźnie widoczny, a przy tym ugruntowany w literaturze przedmiotu. Szczególnie ważne wydaje mi się w tym obszarze włączanie do perspektywy komparatystycznej polskich autorów, np. Henryka Grynberga. Ten potencjał komparatystyczny, sygnalizowany również w monografii przez nawiązanie do Hanny Krall, wydaje mi się daleki od wyczerpania i oczekuje zapewne na kontynuowane zainteresowanie badacza. Inna grupa tematów publikacji dra Partyki to studia nad poezją modernistyczną, rozwijane przez autora konsekwentnie od pracy magisterskiej. Są to artykuły

poświęcone W.H. Audenowi, w tym w porównawczym studium poezji Czesława Miłosza. Pozostałe artykuły poświęcone klasykom literatury amerykańskiej, Stephenowi Crane'owi oraz Jamesowi Baldwinowi, gwarantują również dobrą lekturę badawczą. Jestem przekonana, że habilitant mógłby napisać bardzo ciekawy podręcznik literatury amerykańskiej – oferuje on akademicką prozę na bardzo wysokim poziomie, przejrzystą tak w stylu jak i wyartykułowaniu najważniejszych aspektów pisarstwa danego autora, przy czy dobrze zakorzenioną w literaturze krytycznej i wskazującą własne ścieżki interpretacyjne.

3. Monografie wieloautorskie we współredakcji

Poza artykułami lub rozdziałami w monografiach wieloautorskich, dr Jacek Partyka jest współredaktorem czterech monografii wieloautorskich, z których dwie wydane zostały w polskich seriach wydawnictwa Peter Lang: Warsaw Studies in Jewish History and Memory (tom 6 serii: *Jews and Non-Jews: Memories and Interactions from the Perspective of Cultural Studies* we współredakcji z Lucyną Aleksanrowicz-Pędich oraz w serii *New Americans in Poland (American Wild Zones. Space, Experience, Consciousness*, we współredakcji z Jerzym Kamionowskim). Dwie pozostałe monografie: *Representing and (De)Constructing Borderlands* oraz *Nostalgia in American Literature and Culture* zostały opublikowane przez wydawnictwo Cambridge Scholars w roku 2016.

Są to ważne tomy w rozwoju badań nad współczesną kulturą i literaturą amerykańską, z bogatym zakresem tematycznym i naukowym, doskonale zredagowane.

4. Podsumowanie i ocena

Nie ulega wątpliwości, że dr Jacek Partyka wniósł ważny wkład do polskiej amerykanistyki. Nie ogranicza się do wąskiego tematu badawczego, zaś swoje badania przeprowadza w przestrzeni wielu gatunków literackich, ze szczególnie cennym dla dalszych badań kierunkiem komparatystycznym. Mam również nadzieję, że może się rozwinąć międzynarodowe uznanie dla jego pracy, szczególnie monografii poświęconej dziełu Charlesa Reznikoffa. Niska cytowalność prawdopodobnie wynika ze scentralizowanego systemu badań amerykanistycznych, w którym cytuje się nazwiska z amerykańskiej akademii, prawdopodobnie w celu włączenia własnych badań do globalnego obiegu. Dr Jacek Partyka, przeciwnie, zauważa w swoich badaniach wagę polskiej humanistyki, cytując

też polskich badaczy. Tym bardziej należałoby liczyć na to, że dalsze etapy swojej pracy badawczej dr Jacek Partyka będzie planował asertywnie, starając się o granty badawcze, ponieważ praca w zespołach jest bardzo produktywna i inspirująca, a także publikując w wydawnictwach dobrze docenianych w globalnym obiegu akademickim.

Dorobek badawczy dra Jacka Partyki jest wystarczająco zróżnicowany i dowodzi wysokiego poziomu naukowego kandydata. Stanowi on jako całość ważny wkład w rozwój dyscypliny literaturoznawstwa. Bez wahania przychylam się do wniosku aplikanta i popieram jego starania o uzyskanie tytułu doktora habilitowanego. Osiągnięcia naukowe dra Jacka Partyki w pełni odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 1-3 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U.2022.574 t.j.). Ocena przedstawionego dorobku jest pozytywna.

dr hab. Dorota Kołodziejczyk

KIEROWNIK

Akademickie Centrum Badań. Ex-centrum Olgi Tokarczuk, Wydział Filologiczny

ADIUNKT

Zakład Literatury Angielskiej i Studiów Porównawczych, Instytut Filologii Angielskiej, Wydział Filologiczny

KIEROWNIK

Pracownia Studiów Postkolonialnych, Instytut Filologii Angielskiej, Wydział Filologiczny

Uniwersytet Wrocławski

